

УДК 371.012

Попова Т.М., Керестень І.С., Ковач А.І.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІЙ ОСВІТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ

У статті розглядається проблема використання елементів музейної педагогіки в природничо-науковій освіті для розвитку професійних інтересів учнів. Музейна педагогіка, будучи потужним джерелом виховання і розвитку особистості за відповідних умов може використовуватись для формування професійних інтересів у старшокласників. У статті розкривається сутність поняття "професійні інтереси", визначаються умови ефективності використання елементів музейної педагогіки для формування професійних інтересів учнів.

Ключові слова: природничо-наукова освіта, музейна педагогіка, віртуальний музейний центр, професійні інтереси учнів.

Проблема підготовки молоді до життя, до пошуку майбутньої професії ніколи не втрачає своєї актуальності. Упродовж історичного розвитку суспільних формацій проблема підготовки молоді до життя і праці в суспільстві завжди була і залишається однією із центральних. Не є виключенням і наш час – час прискореного темпу розвитку інформаційно-технологічного суспільства. Але варто зауважити, що для сучасної молоді (в тому числі, і для старшокласників) характерним є низький рівень розвитку інтересів до навчання. Саме в цьому сенсі вирішення зазначеної проблеми ми бачимо в актуалізації професійно спрямованих методів, способів і засобів навчання.

Площина методів, способів і засобів, спрямованих на формування професійних інтересів учнів, може бути представлена двома параметрами: по-перше, – невеликі затрати навчальних "енергоресурсів"; по-друге, – професійно спрямованої мотивації – достатньо великій матеріальній винагороді тепер і в майбутньому. Це відмічають і педагоги, і психологи, і соціологи, причому не тільки в Україні. Схожа ситуація, за нашими оцінками, спостерігається і в Угорщині, і в Словаччині, і в Румунії.

Тому сучасні педагоги-науковці і практики О.Є. Голомштока, В.С. Єндальцева, Л.А. Йовайші, Є.О. Клімова, Б.О. Федоришина, В.В. Ярошенко та інші здійснюють пошуки шляхів активізації як пізнавальних інтересів учнів, так і способів актуалізації формування професійних інтересів.

Формування професійних інтересів учнів в якості однієї зі складових змісту навчання природничо-наукових дисциплін шкільного курсу як методична проблема досліджується в роботах В.І. Барко, Н.М. Буринської, С.В. Д'яковича, Д.А. Епштейна, М.В. Поліщука (*хімії*), Ц.Й. Барабаш, Ю.Г. Барабаша, І.Д. Звереві, А.Н. М'яккової, Е.П. Бруновт (*біології*), Г.Г. Баса, А.Т. Глазунова, Т.Є. Гнедіної, Б.І. Гусарева, В.О. Полякова, М.В. Опачко, Н.А. П'ятківської, В.Г. Разумовського, Л.І. Резнікова, В.В. Сагарди, В.А. Свічара, А.В. Усової (*фізики*) та багато інших дидактів і методистів. Інші фахівці (Л.І. Божович, Л.П. Кічатинов, В.С. Мерлін, В.Є. Орбол, В.І. Ковальов, Є.М. Павлютенков, М.П. Пальянов, С.Є. Пиняєва, А.О. Реан, А.П. Сейтешев, В.І. Чирков, П.А. Шавір та ін.) зазначають, що траєкторія формування професійних інтересів учнів, у першу чергу, починається з мотивів вибору професії у процесі ознайомлення молоді з різними галузями народного господарства, коли важливу роль відіграє музейна педагогіка. Але в якості ефективного підходу для формування професійних інтересів учнів музейна педагогіка у виокремлених та інших дослідженнях розглядалася на рівні поодиноких публікацій. Тобто, профорієнтаційно-ціннісний потенціал музейної педагогіки майже не досліджений. Хоча, як показує практичний досвід, музейна педагогіка має значні можливості в сфері професійно-орієнтованого навчання.

У попередній роботі [4] ми проаналізували засоби музейної педагогіки на предмет профорієнтаційних можливостей, і показали, що з профорієнтаційною метою можуть використовуватися всі, без винятку, засоби музейної педагогіки: візуальні, словесні, технічні.

Але формування професійних інтересів – це цілеспрямована системна діяльність, яка передбачає розробку форм, методів, технологій ефективного впливу на особистість старшокласника.

Мета роботи полягає у визначенні сутності поняття "професійні інтереси" щодо використання можливостей музейної педагогіки в природничо-науковій освіті щодо формування професійних інтересів учнів.

Інтереси, в тому числі, і професійні, входять до структури спрямованості особистості. Так само, до речі, як і потреби та мотиви, які виникають на базі цих потреб. Варто зауважити, що інтереси і мотиви не ототожнюються, хоча інтереси можуть виступати в якості спонукальних (мотиваційних) факторів.

На практиці також доволі часто зустрічаємося із ситуацією, коли наявні учнівські інтереси, які притаманні в тій чи іншій мірі, більшості дітей однієї вікової категорії, трактуються з точки зору їх професійної значущості. Але, як справедливо відмічається в окремих дослідженнях [1], навчальні інтереси школярів пов'язані з професійними, хоча й не завжди співпадають. Окрім того, хороша успішність із певного предмету, великий інтерес до нього вказують лише на напрямок професійної придатності учнів, але не на вибір професії.

Неспівпадання учнівських інтересів із професійними відзначає К.К. Платонов, який підкреслював, що одним із важливих завдань професійної орієнтації є "як формування професійних інтересів, які співпадають із здібностями до професії (чим вони підсилюються), так і усунення інтересів, які вступають у конфлікт із існуючими здібностями" [8, с. 9]. У той самий час варто враховувати, що в старшокласника ставлення до професії починає впливати на ставлення до навчальної діяльності [10], що може використати вчитель на користь навчально-пізнавальної діяльності.

Під "професійним інтересом" В.Д. Симоненко розуміє "безпосереднє емоційне практично-пізнавальне ставлення до професії, яке за сприятливих умов переходить у спрямованість особистості на конкретну професійну діяльність, мотиви і цілі якої співпадають" [12, с. 60]. Отже, "виростаючи" з пізнавальних потреб особистості, інтерес може виступати одним із мотивів вибору того чи іншого виду професійної діяльності, що також не має залишитись поза увагою вчителя.

На думку М.В. Опачко, стійкий інтерес учнів до професії проявляється через бажання пізнати детальніше предмет свого інтересу, а значить повинен ґрунтуватись на інформаційній забезпеченості суб'єкта вибору відомостями про основні особливості професійної діяльності, яку обирає. Тим більше, що серед причин невідповідності між обраною професією та психофізіологічними якостями особистості виділяють: а) відсутність інформації про види професійної діяльності, у якій можуть знайти задоволення існуючі пізнавальні інтереси; б) орієнтацію тільки на навчальну діяльність; в) неправильне ставлення до одержуваних у школі знань, відрив їх від практичних проблем [7, с. 38].

Зауважимо, що професійно зорієнтований інформаційний навчальний матеріал повинен бути доступним для розуміння учнями, складати основу їхньої професійної освіченості. Адже саме ставлення до професії – це "психологічний фактор, який, з одного боку, породжується засвоєнням інформаційного матеріалу, а з іншого, регулює процес цього засвоєння ..." [13, с. 14].

Отже, під *професійним інтересом розумітимемо інтерес до певного виду професійної діяльності, який ґрунтується на знаннях про майбутню професію і який викликає в учнів стійкі, позитивні, професійно-орієнтовані й емоційно-забарвлені уподобання*. Для формування професійного інтересу варто використовувати всі наявні можливості, серед яких ми виділяємо засоби музейної педагогіки.

Музейна педагогіка – це сукупність педагогічних, психологічних, соціологічних та музеєлогічних засобів, коли музей розглядається, як самостійна освітня система [6]. Це відносно нова галузь педагогіки, яка знаходиться в процесі формування. На думку Р. Маньковської, музей в сучасному суспільстві розглядається як соціальний інститут із поліфункціональним механізмом взаємодії зі спільнотою. Мета науково-просвітницької діяльності музею полягає у формуванні гармонійної, національно-свідомої, творчої, активної особистості, вихованої в повазі до культурних надбань народу, поглибленні тематичних знань у різних наукових галузях і налагодженні зацікавленого, довірливого діалогу з відвідувачами [5].

Обґрунтовуючи дидактичний потенціал музейної педагогіки в процесі розкриття культурно-історичної освітньої парадигми, Т.М. Попова відмічає, що "...музейно-педагогічний процес є системно організованою й чітко спрямованою взаємодією учнів з культурно-історичною і науковою спадщиною людства, яка за посередницькою діяльністю вчителя зорієнтована на формування навчального музейного середовища, де створюються умови для розвитку творчої особистості з навичками пошуково-дослідницької діяльності" [9, с. 214].

Отже, наповнення музейного середовища професійно-орієнтованим змістом та спеціально організованою діяльністю, спрямованою на формування знань про світ професій, про види професійної діяльності, умови, знаряддя та результати праці дозволять здійснювати системну допомогу учням щодо вибору напрямків майбутньої життєдіяльності під час вивчення природничо-наукових дисциплін.

Застосування музейно-педагогічних засобів залежить, у першу чергу, від змістового складу музеїв. Варто зауважити, що до основних об'єктів музейної педагогіки належать музеї, які мають різні профілі (природничі, історичні, технічні або інші профілі). Для деяких музеїв характерним є живі експонати. До цього типу належать музеї, які збирають, зберігають, вивчають та експонують різноманітні природничі матеріали й розповідають про новітні досягнення природничих наук. Такі музеї тісно пов'язані з академічними, науково-дослідними інститутами і вищими навчальними закладами, діяльність їх має як наукову, так і навчальну мету [11].

До основних засобів музейної педагогіки належать:

1) *візуальні засоби* (різні колекції, експонати, про які музейний педагог дасть корисну та цікаву інформацію відвідувачам);

2) *словесні засоби* (ґрунтуються на вербальній комунікації і поділяються на: монологічні і діалогічні);

3) *технічні засоби* (всі комп'ютерні апарати, які допоможуть педагогом ефективно і результативно проводити уроки або лекції; презентації, мультимедійні проектори, комп'ютери тощо; технічні засоби

активно використовуються при відвідуванні музеїв будь-якого профілю, що є найновішим засобом сучасної музейної педагогіки).

Для ефективного здійснення професійно-орієнтованого навчання, необхідно, насамперед знати, в чому полягає суть професійно спрямованої інформації. Її головним завданням є ознайомлення учнів у процесі навчально-пізнавальної діяльності з класифікацією професій, основними видами робіт у республіці, області, місті, селі, їх функціональним навантаженням та вимогам, можливостями їх отримання (освоєння); умовами праці та заробітною платою, потребами народного господарства в кадрах [4].

Розрізняють загальну і спеціальну професійну інформацію. Суть *загальної професійної інформації* полягає в ознайомленні учнів із різними видами праці, з використанням досягнень науки в галузі виробництва, в сфері побуту і медицини, в галузі залізничного транспорту і криміналістики тощо. У процесі ознайомлення з цією інформацією на основі загальних уявлень про професії, розвиваються та формуються інтереси учнів, мотиви вибору професій.

Спеціальна професійна інформація – це цілеспрямоване ознайомлення учнів із потребами народного господарства в певних категоріях професій, із найбільш дефіцитними в даний час професіями. Спеціальна професійна інформація передбачає ознайомлення учнів із навчальними закладами, де можна навчитись обраній професії, перспективами службового росту тощо [там само].

Однією з найважливіших функцій сучасного музею є культурно-просвітницька. Максимальна відкритість і доступність музею для всіх соціальних і вікових груп суспільства, потужний інформаційний і ціннісно-орієнтований потенціал здатні долучити старшокласників до різних форм інтелектуальної й соціально-культурної творчості, надати музею особливої значущості в освітньому процесі [3]. Саме з огляду на такі можливості музейної педагогіки варто було б розкрити її можливості для формування професійних інтересів учнів. З цього приводу ми вбачаємо використання можливостей сучасної музейної педагогіки через реалізацію створення віртуального музейного центру, в якому представлено наступні стенди: біологічний, хімічний, фізичний, інженерно-технічний, географічний. Усі стенди мають чітко визначено блочну структуру (історія створення; експозиції за науковими напрямками; експозиції за галузями професійної діяльності до кожного напрямку (з урахуванням класифікації професій, обґрунтованої у роботах Є.О.Клімова [2]); рубрики за професійними інтересами; діагностичний блок), але відрізняються між собою інформативною насиченістю.

Головна перевага віртуального музейного центру полягає в тому, що до його створення долучаються самі учні. Під керівництвом учителів ними обирається матеріал із історії науки, розвитку даної галузі науки в регіоні, застосування досягнень науки на підприємствах місця проживання молоді тощо. Якщо вчителі обирають для учнів завдання, які співпадають із учнівськими професійними інтересами, то виконання завдань із створення віртуального музею буде формувати стійкий інтерес та впливати на вибір майбутньої професії учнів.

Таким чином, ми прийшли до наступних **висновків**. Провідними методами формування професійних інтересів учнів із використанням елементів музейної педагогіки в природничо-науковій освіті є методи стимулювання і мотивації діяльності учнів. До них відносять: методи стимулювання інтересу, заохочення і підбадьорювання, стимулювання успіху, закріплення позитивного ставлення тощо. Саме залучення учнів до музеестворювальної діяльності з урахування уподобань учнів виявляють ефективність зазначених методів.

Ефективність участі в розробці віртуального музейного центру досягається при створенні відповідних умов: визначеність цілей, завдань, змісту роботи та очікуваних результатів; психологічна налаштованість на взаємодію, співпрацю, відкритість; довіра і підтримка дорослого.

Перевагою роботи над віртуальним проектом є і те, що в цьому процесі використовуються як індивідуальні, так і групові форми роботи, а також проектна технологія організації діяльності та сучасні комп'ютерно-інформаційні технології.

Перспективи подальших досліджень полягають у обґрунтуванні структури і змісту віртуального музейного центру в природничо-науковій освіті, створеного для розвитку як пізнавальних, так і професійних інтересів учнів.

Використані джерела

1. Йовайша Л.А. Проблемы профессиональной ориентации школьников / Л.А. Йовайша. – М. : Педагогика, 1983. – 128 с.
2. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-на/Д. : Феникс, 1996. – 512 с.
3. Ковач А. Екскурсія до ботанічного саду як форма професійної інформації молоді / Атілло Ковач / Матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції (Тернопіль, 18-22 листопада 2013 р). – Тернопіль, 2013. – С.78-82.
4. Ковач А. Професійна орієнтація учнів засобами музейної педагогіки / А. Ковач, І. Керестень // Педагогічні інновації у фаховій освіті. – Ужгород : УжНУ, 2014. – Вип. 1(5). – С. 252-258.
5. Маньковська Р. Де минуле не розходиться з майбутнім: до розмови про музейну педагогіку. / Рец. на кн.: Капустіна Н.І., Івлева С.В. Ми мандруємо музеєм: Путівник по національному історичному

- музею ім. Д.І. Яворницького для батьків та дітей / Руслана Маньковська. – Дніпропетровськ, 2011. – 117 с.
6. Мартем'янова Н.С. Музейна педагогіка в організації культурно-освітньої діяльності музею / Н.С. Мартем'янова – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/v39/34.pdf>>. – Загол. з екр. – Мова укр.
 7. Опачко М.В. Професійна орієнтація учнів в процесі розв'язування задач фізико-технічного змісту: Дис... к.пед.н: 13.00.02. – спец.: теорія та методика викладання (фізика) / Магдалина Василівна Опачко. – Ужгород : УжНУ, 2001. – 258 с.
 8. Платонов К.К. Профессиональные способности и профессиональная ориентация / К.К. Платонов // Профессиональная ориентация и консультация молодёжи. – К. : Рад. школа, 1966. – С. 8-9.
 9. Попова Т.М. Методологічні і дидактичні засади реалізації культурно-історичної компоненти змісту освітньої галузі "Природознавство" : [монографія] / Т.М. Попова. – Керч : РВВ КДМУ, 2010. – 325 с.
 10. Практикум по возрастной и педагогической психологии : Учеб. пособ. для студентов пед. ин.-тов / А.А. Алексеев, И.А. Архипова, В.Н. Бабий и др. ; [год ред. А.И.Щербакова]. – М. : Просвещение, 1987. – 255 с.
 11. Рутинський М.Й. Музеєзнавство : Навч. посібник / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк – К. : Знання, 2008. – 428 с.
 12. Симоненко В.Д. Профессиональная ориентация учащихся в процессе трудового обучения / В.Д. Симоненко. – М. : Просвещение, 1985. – 224 с.
 13. Система профориентационной работы со старшеклассниками / Б.А. Федоришин, С.Е. Карпиловская, Р.И. Миттельман и др. ; [под ред. Б.А.Федоришина]. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Рад. школа, 1988. – 176 с.

Попова Т., Keresten` I, Kovach A.

THE USE OF ELEMENTS OF MUSEUM PEDAGOGY IN NATURE-SCIENTIFIC EDUCATION FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL INTERESTS OF STUDENTS

The problem of the use of museum pedagogy elements in the nature-scientific education for the development of the professional interests of students is considered in the article. Museum pedagogy, being a strong source of personality bringing up and developing, under appropriate means, may be used for the formation of professional interests of senior students.

The essence of the meaning "professional interests" is revealed in the article, the conditions of museum pedagogy elements` use efficiency for the formation of professional interests of students are determined.

Authors understand professional interest as interest for the exact kind professional activity, which is based on the knowledge about future profession, and which causes sustained, positive coloured emotional experience of the student. To form such an interest it is suggested to use museum pedagogy elements considering nature-scientific subjects` specific.

The development of ideas of museum pedagogy is seen in making virtual museum centre, where biological, chemical, physical, engineer-technical, geographical stands are represented. All stands have a clearly defined block structure, but differ from each other with informative saturation. The main benefit of virtual museum center is in participation of students themselves.

Leading methods of formation of professional interests of students with use museum pedagogy elements in nature-scientific education are methods of stimulation and motivation of students` activity. They are methods of interest stimulation, promotion, encouragement, stimulation of success, reinforcement of the material, etc. While working under virtual project, both individual and group forms of work, and project technology of activity organization were used.

Efficiency terms of participation in development of virtual museum center identified: determination of goals, tasks, content of work and expected results; psychological disposition for the cooperation, interaction, openness; trust and support of the adult. Prospects of further researches lie in the justification of structure and content of virtual museum center in nature-scientific education.

Key words: *nature-scientific education, museum pedagogy, virtual museum center, professional interests of students.*

Стаття надійшла до редакції 15.05.2015